

Doktorsroman med vilseledande omslag

Robertson Davies. **Medicinn mannen**. 371 sidor. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1997. Pris ca 290 kr. ISBN 91-46-16997-0.

Robertson Davies är en av Kanadas mest välkända författare. Han avled 1955, och »Medicinn mannen» blev hans sista bok.

Det är en episk roman vars huvudperson är en privatpraktiserande läkare i Toronto för kanske så där ett halvsekel sedan.

Den är skriven i jagform – huvudpersonen berättar för en ung släkting om sitt liv – och det ger känslan av att det som berättas är självupplevt.

Författaren inte själv läkare

Så vitt jag kan förstå har författaren själv dock ingen anknytning till läkaryrket. Detta gör att jag får en känsla av lätt obehag när jag läser boken. Vad bygger författaren sin berättelse på? Handlar det om en – eller flera – läkare han själv

eller någon av hans närmaste anhöriga mött som patient, eller är det en bild han fått efter att ha lyssnat till andras skvalver om läkare, eller handlar det om en enskild originell läkare som faktiskt verkat i »det gamla Toronto»? Det framgår att det är en ovanlig läkare det handlar om, en man med en speciell syn på livet och läkaryrket.

Klumpiga försök till frigjordhet

Huvudpersonen mötte som ung pojke en gammal indiankvinna, en trollgumma, som gjorde stort intryck på honom och vars sätt och kunskaper han senare kom att fläta in i sina medicinska kunskaper. Huvudpersonen har en uttalad insikt om sambandet mellan kroppens och själens hälsa. Men hur han sedan använder sig av den insikten i sitt arbete får man bara enstaka bilder av. Det är hans sköterska som uppenbarligen gör den mest omfattande kroppsundersökningen av patienterna, även rektal och vaginal undersökning och som sedan avrapporterar sina

fynd till doktorn. Sexuella ord och uttryck används på ett sätt som får mig att fråga om det utgör ett försök att få en klinisk medicinsk färg åt berättelsen, eller om det är ett klumpigt försök att demonstrera frigjordhet.

Intressant intrig

Det här låter kanske avskräckande, men om man frigör sig från funderingar omkring bokens doktorsbild är »Medicinn mannen» en högst läsvärd roman av klassiskt snitt! Det är många personer inblandade, och man måste läsa den ganska sammanhängande för att inte tappa tråden.

Den innehåller många träffande människoskildringar och en intressant intrig finns hela tiden i bakgrunden till dess den på slutet får sin upplösning.

Omslagsbilden lovar annat innehåll

Titeln och omslagsbilden – en vacker anatomisk plansch – kan dock få en presumtiv läsare att förvänta sig ett annat innehåll. •

Recensent: allmänläkare Ulla Söderström, Umeå.

Debattpok i romanform om holländsk läkares vardag

Bert Keizer. **Stram tango med döden**. 285 sidor. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposium, 1996. Pris ca 290 kr. ISBN 91-7139-305-6.

»Stram tango med döden» handlar om en holländsk sjukhemsläkares vardag. Det låter tungt och långsamt, men den här boken är tvärtom snabb och häftig!

Stort persongalleri och snabbt tempo

Den ger mig samma känsla som »rappandet» – där utövarerna håller tanke och tunga i styr för att på snabbast möjliga sätt få säga det man vill – en utmaning mot lyssnarens, i detta fall läsarens, förmåga att hänga med. Först trodde jag att det var de holländska namnen som gjorde att jag blandade ihop personer och händelser, men när jag räknat dem visar det sig att författaren berättar om ett 80-tal namngivna patienter, och kanske 15–20 olika läkare

och andra medarbetare. Det gäller att hålla sig alert!

Roman med diskussionsinlägg

Boken har redan diskuterats i Läkartidningens insändarspalter: En eutanasiomståndare har tagit fasta på beskrivningarna av hur eutanasi fungerar i praktiken i Holland, medan P C Jersild har svarat att boken inte är en rapport utan en roman där man inte kan skilja dikt från verklighet. Det är förvisso en roman, men i denna finns insprängt diskussionsinlägg inom flera ämnesområden som gäller läkaryrket och medicinens plats i det moderna samhället. Boken kommer därigenom att bli ett mellanting mellan en roman och ett personligt debattinlägg. Jag kan ana att gränserna kan ha blivit oklara även för författaren själv – kanske är det omöjligt att dra sådana gränser. Boken är skriven i jagform. Huvudpersonen Anton är född 1947. Han är läkare vid ett stort sjukhem i Holland. Författaren heter visserligen inte Anton utan Bert, men även han är född 1947 och sjukhemsläkare i Holland.

Yrket en helvetesmaskin

Anton störtar från den ena dödsbädden till den andra, och dessemellan hinner han också närvara vid patienters begrav-

ningar. På natten drömmer han om det han upplevt under dagen, eller om det han är rädd för skall kunna hända nästa dag. De ångestladdade drömmarna varvas med migränattacker. Han konstaterar att han egentligen inte orkar närvara vid mer än en dödsbädd per dag. Man frågar sig hur han över huvud taget orkar ha det så här dygnet runt. Det framkommer emellertid att han arbetar deltid, som han säger för sina barns skull. Mer om hans liv utanför yrket får läsaren inte veta, och man frågar sig verkligen var ett familjeliv skulle få plats. Jag citerar Anton: »Jag säger att jag skulle arbetat deltid utan barn också, eftersom jag upplever yrket som en helvetesmaskin som bara behöver fånga en lös tråd från ens rock för att dra in en i maskineriet och slita en i stycken.»

De flesta av Antons patienter har cancer, aids, sviter efter cerebrovaskulära sjukdomar (CVS) eller är bara gamla. Cerebrovaskulära sjukdomar upplevs av författaren som de grymmaste av sjukdomar, och han gör flera försök att på ett rakt sätt beskriva hur den CVS-drabbade upplever sig själv och omgivningen. Han pekar på paradoxen i människans situation: att man borde be om att få dö strax innan katastrofen CVS drabbar en, när livet fortfarande har en om än svagt

uppåtgående kurva. När man väl har fått sin CVS har man oftast inte längre möjlighet att begära att få dö!

Av särskilt intresse är naturligtvis den holländske läkarens uppgift att medverka vid eutanasi. Anton ger patienten en bägare med gift som patienten själv skall ta och dricka, eller en injektion med morfin och curare. Varje gång upplever han stor vanda – gör han rätt eller inte? Har han uppfattat patientens vilja på ett riktigt sätt? Tankarna följer honom dag och natt. Hur de holländska reglerna för eutanasi ser ut, och i vad mån Anton följer dem framskymtar endast episodiskt.

Frispråkigt om stora debattämnen

Boken kännetecknas av en hisnande frispråkighet. Jag har en känsla av att författaren låter Anton säga saker till patienter som han själv skulle velat men inte kunnat säga i det verkliga livet. Språket är tufft och innehåller av och till en rå jargong som känns främmande och ibland direkt obehaglig för mig – även om det ibland görs med tydlig ironi. Man vet inte riktigt var man har författaren. Är det ironi eller är det ett sätt att faktiskt distansera sig från det upplevda?

Författaren kastar sig in i många stora debattämnen som egentligen kräver sitt eget ut-

rymme. Han diskuterar både religionen och läkaryrket. Han talar om läkarens maktlöshet, om läkares sätt att ringakta varandra, som individer och som specialitetsgrupper, om placebo och mediciner i allmänhet.

Många guldskor

Det finns många guldskor att hämta i den här boken. Låt mig som exempel citera en kommentar som handlar om den mängd antidepressiva läkemedel som idag skrivs ut på tvivelaktiga indikationer: »'Antidepressiv' är ett sådant där pincettord som vi använder för att plocka upp saker vi annars inte skulle våga röra vid. Om man kallade dessa piller för 'medel mot förtvivlan' skulle det genast bli uppenbart vad vi talar om och dessutom att sådana piller inte finns.»

Sammanfattningsvis tycker jag att »Stram tango med döden» är intressant och läsvärd. Om man dessutom håller författarens tempo har man snabbt hunnit från första till sista sidan! •

Välsmakande honung

Carl-Magnus Stolt. **Honungssamlaren.** Essäer. 194 sidor. Borås: Norma Bokförlag, 1997. Pris ca 190 kr. ISBN 91-87584-58-1.

Recensent: professor Lars Erik Böttiger, Saltsjö-Boo.

Boråshematologen Carl-Magnus Stolt är en flitig skribent. Knappt har jag hunnit anmäla hans roman om Johan Hedenborg förrän jag en försommar dag får en essäsamling av hans hand med den tilltalande titeln »Honungssamlaren». Titeln anspelar enligt förordet på en passus i en av Vilhelm Ekelunds böcker, där han skriver att »Detta är honungen av världskulturens blomma». Stolt har samlat välsmakande honung från många av kulturens fält.

Samlade tidningsartiklar

Artiklarna, som nu samlats till en bok, har tidigare varit publicerade i Borås Tidning,

vilket förklarar det korta formatet. men Stolt har en stil som passar för denna omfattning, han skriver som han själv säger om sin Hedenborgroman: »lapidariskt och impressionistiskt – och i berättande presens».

Essäerna grupperas i fem huvudgrupper. Efter ett inledande avsnitt om hans besök på litterära caféer världen över följer »Litterära utflykter», »Linnéstudier», »Tre andra» (om Darwin, Johan Hedenborg och pseudonymen Regulus), »Konst och sjukdom» och »Ett knippe öar».

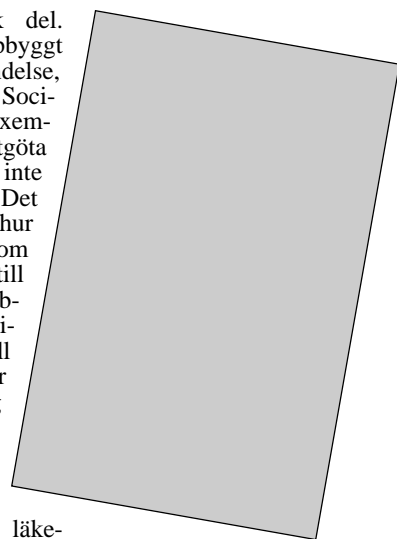
Kulturella snabbskisser

Han ger korta snabbskisser av berömda författare, bland dem Montaigne, som han med rätta kallar essäns fader – det är Montaignes »Försök» som givit denna form av uppsats dess benämning. Men här finns också en skildring av den originelle baronen Eric Hermelin, som tillbringade större delen av sitt liv på S:t Lars sinnessjukhus och där översatte sufistiska skrifter. Sufismen är, berättar Stolt, en del av islam, men en

antidogmatisk, mystisk del. Linnéavsnittet är uppbyggt kring en märkvärdig händelse, en utlåning från Linnean Society i London av original exemplaret av Linnés »Västgöta Resa», som på 212 år inte hade varit i hemlandet. Det går inte att ta miste på hur stolt Stolt var när han som kurir kunde flyga över till London och ur det bomb-säkra valvet hämta dyrgripen och föra hem den till Borås konstmuseum, där man med en utställning skulle fira 250-årsminnet av Västgötaresan.

Essäerna inom Stolts eget område, medicinen, diskuterar läkekunst och läkararbete och ger korta glimtar av både digerdöden och spanskan och av några konstnärsoöden, som färgats av sjukdom, den blödersjuka Ivar Arosenius och den schizofrene Ernst Josephson.

Slutligen sällar sig Stolt till den växande skaran av islomaner, ö-älskarna, med kärleksfulla skildringar av okända och kända öar.

Njutbar läsning

Essäerna är trevlig läsning, i sitt lilla format väl ägnade att förljuva en stund i hängmattan eller bersån. Njutandet av den kulturella honungen förstärks genom bokens illustrationer – Stolt har smyckat sin bok med egna fotografier och pennteckningar. •